

AKTÍV ERNYŐS PLAZMANITRIDÁLÁS BIAS FESZÜLTSGÉNEK HATÁSA NITRIDÁLHATÓ ACÉL NITRIDÁLT RÉTEGÉRE

INFLUENCE OF ACTIVE SCREEN BIAS VOLTAGE ON PLASMA NITRIDED LAYERS OF LOW ALLOYED NITRIDABLE STEEL

Szilágyiné Biró Andrea*, Dr. Tisza Miklós**

ABSTRACT

In most cases the surfaces of engineering parts have an important role in increasing lifetime: surface needs to be wear and/or corrosion resistant, while the rest of the part needs to be tough/ductile. The surface engineering can help to fulfil these complex requirements. Using this heat treatment technology, it is possible to produce a hard surface layer on the components

Nitriding is a widely used process to alloy the surface with nitrogen. Plasma technology is an environmental-friendly process with some difficulty, which causes by electric field around the edges/corners. In the last few years, application of active screen plasma nitriding is an important area of the top research fields.

During our experiments we applied active screen plasma nitriding using different bias voltage, to investigate the role of this parameter in layer structure formation.

1. BEVEZETÉS

Mindaddig, amíg az alkatrészek felületével szemben a kopásállóság elvárásaként felmerül, a nitridálás technológiája fontos hőkezelési technológia lesz az ipari gyakorlatban és a hőkezelési kutatásban egyaránt.

E publikáció célja napjaink hőkezelési kutatásainak középpontjában álló aktív ernyős plazmanitridálás során alkalmazott BIAS feszültség rétegszerkezetre gyakorolt hatásának bemutatása az elvégzett kísérletek alapján.

1.1. A nitridálás jelentősége

Az alkatrészek termokémiai kezeléseik között a karbon felvételével járó cementálás, a nitrogén felvételével járó nitridálás és a bór felvételével járó boridálás rendre a három leggyakrabban alkalmazott technológia.

A nitridált alkatrész legfontosabb felhasználói tulajdonságai [1][2]:

- nagy felületi keménység,

- növelt kopásállóság,
- növelt fáradási élettartam és korróziós ellenállás,
- a felületi réteg nagyobb hőmérsékleten is stabil (mint betétedzésnél).

1.2. A nitridált réteg szerkezete

Az Fe-N kétalkotós állapotára a nitrogén vashoz való viszonyának a karbonéhoz való hasonlósága miatt hasonló az Fe-C rendszerhez. Azonban a nitrogén olyan rendezett rácsú szilárd oldatokat hoz létre, amelyek termodinamikailag stabil állapotban vannak, így magasabb (a réteg keletkezés kori) hőmérsékleten is megtartják szilárdságukat [3].

A nitridálás hőmérsékletén először a ferrites állapotú acél nitrogéntartalma növekszik annak oldhatósági határáig. Amikor a nitrogéntartalom meghaladja az oldhatósági határt (0,115%), helyileg γ' csírák képződnek és növekednek, amíg összefüggő réteggé nem alakulnak. E fázis oldhatósági határát elérve (6,1%) a folyamat további részében ϵ csírák képződnek és növekednek réteggé a felületen. Más fázisok nem keletkeznek.

Acélok nitridálása során a karbon és a nitrogén egymást helyettesíthetik, karbonitrid fázisokat alakítva ki. Ötvözött acélok esetén a jelenlévő ötvözők csökkentik a nitrogén diffúzióját, azonban növelik az elérhető keménységet. Az ötvözők között a legstabilabb nitrideket a Zr, a Ti és az Al képezi, míg a Cr, Mo, V a közepesen erős nitridképzők közé tartoznak. Az ilyen elemeket tartalmazó acélok esetében az elérhető maximális keménység nagy, meghaladhatja az 1000 HV-t. A nagy keménység mellett azonban mivel ezek az elemek megkötik a nitrogént, az elérhető rétegmélység kisebb, 0,1-0,4 mm a nitridálás szokványos paramétereinek mellett. Ugyanilyen paraméterek mellett a gyenge nitridképzőket tartalmazó, vagy erős nitridképzőkkel csak kis mértékben ötvözött acélok nitridált rétege akár 1 mm is lehet.

* tanársegéd,

** egyetemi tanár

Miskolci Egyetem, Anyagszerkezet-tani és Anyagtechnológiai Intézet

A nitridált réteg két, mikroszkópi képen is jól elkülöníthető részből áll:

- a felületi γ' és ϵ fázisok mikroszkópi képen Nital marószerral (2%-os HNO_3 oldat) jól megkülönböztethetően alkotja a vegyületi réteget, amely elsősorban az alkatrész kopásállóságát biztosítja,
- a vegyületi réteg alatt a nitrogént tartalmazó ferrit az ún. diffúziós zóna, amelynek keménysége kisebb, mint a vegyületi rétegé, azonban az oldott nitrogén miatti nyomófeszültségnek köszönhetően növeli az alkatrészek fáradással szembeni ellenállását.

2. A PLAZMANITRIDÁLÁS TECHNOLÓGIÁJA

A nitridálásnak három fő eljárásváltozata terjedt el a gyakorlatban [1][2][4]:

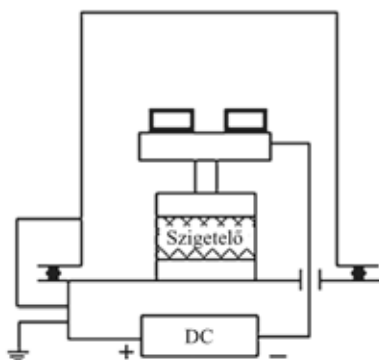
- gáznitridálás (amelynél ammónia a nitrogénleadó közeg: ennek folyamatos áramoltatása szükséges),
- sófürdős nitridálás (amelynek kezelési ideje a sófürdő anyagátadási hatékonysága miatt lényegesen rövidebb a többi eljárásváltozatnál),
- plazmanitridálás (amely esetben nitrogéngáz biztosítja a vákuumkemencében villamos körben elhelyezett alkatrészek kezelését).

A technológiák közös paraméterei:

- a kezelés ideje,
- a kezelés hőmérséklete,
- a nitrogénleadó közeg összetétele.

2.1. Hagyományos plazmanitridálás

Plazmanitridálás során a darabokat az alacsony nyomású (1-2mbar) katódként kapcsolt kemence falától elszigetelve anódként kapcsolják (1. ábra). Az alkalmazott feszültség 500-1000V. A kezelés során a nitrogén gáz ionjai a munkadarab felülete felé gyorsulnak, majd becsapódnak. A becsapódott ionok egyrészt felmelegítik a munkadarabok felületét, másrészt abszorbeálódnak, így ötvözve azt. A becsapódáskor keletkező lila fény a technológia természetes kísérő jelensége.

1. ábra. Hagyományos plazmanitridálás elrendezési vázlatja [5]

Az eljárás főbb technológia-specifikus paraméterei:

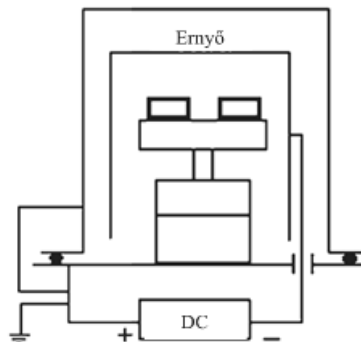
- nyomás,
- feszültség.

A technológiának van néhány alkalmazási nehézsége, amelynek legfőbb oka a darabokra kapcsolt nagy feszültség:

- egyenetlen hőmérséklet a kemencén belül: az eltérő geometriájú próbatestek különbözőképpen hevülnek, és a próbatestek nem megfelelő elhelyezése miatt előfordulhat, hogy egyes felületek leárnyékolódás miatt nem a kívánt hőmérsékletet éri el;
- ívképződés: nemfémes zárványok és szennyeződések okozhatnak a kezelés első szakaszában olyan helyi zárlatokat, amelyek felhevülést, akár a felület helyi megolvadását eredményezhetik, ezzel rontva a kialakuló réteg minőségét,
- üregkatód hatás: kisméretű furatokban vagy nem megfelelő távolságban elhelyezett munkadarabok között az ionok megrekedhetnek, oda-vissza csapódhatnak a felületek között, ami jelentős túlhevülést eredményez,
- élfatás: plazmanitridálás során a több irányból való diffúzió mellett a munkadarabokra kapcsolt feszültség miatt az éleken kialakuló elektromos mező a réteg látható inhomogenitását okozza.

2.2. Aktív ernyős plazmanitridálás

Az aktív ernyős technológia során a munkadarabok köré helyezett ernyőre kapcsolják a munkafeszültséget, míg a darabok vagy egy kisebb feszültségen vannak (2. ábra), vagy egyes esetekben nem kapcsolnak rájuk feszültséget – ez a lebegő potenciál esete.

2. ábra. Aktív ernyős plazmanitridálás elrendezési vázlatja [5]

Ez a technológiaváltozat a plazmanitridálásnál felsorolt nehézségeket minimálisra csökkenti:

- mivel a nagy feszültség az ernyőre van kapcsolva, így a próbadarabok sugárzással hevülnek fel, ami egyenletesebb hőmérsékletet jelent,
- az ívképződés jelensége a munkadarabokon teljesen megszűnik, így egyúttal csökken a felület tisztaságával szemben támasztott követelmények szigorúsága [6],
- a kisebb vagy lebegő feszültségen lévő darabok esetén nagymértékben lecsökken az üregkatód hatás kialakulásának esélye,

- ugyancsak a kisebb vagy lebegő feszültség miatt nincs éhatás [7].

Az aktív ernyős technológia azon túl, hogy segít kiküszöbölni a közvetlen ívből adódó nehézségeket [8], tovább bővíti a nitridálás alkalmazhatóságának körét is: akár nem vezető anyagok, még polimerek felülete is nitridálható ezzel a változattal [9][10].

A főfeszültség munkadarabokról ernyőre való áthelyezése miatt további technológiai paraméterek befolyásolják a kialakuló réteg szerkezetét:

- a BIAS feszültség értéke [6],
- az ernyő és a munkadarabok távolsága [6][11][12],
- az ernyő geometriája [11][13].

Az aktív ernyős plazmanitridálás egy speciális változata a „katódketreces” (cathodic cage) kezelés, amely során a munkadarabok köré egyesével (3. ábra), vagy kisebb csoportonként helyezik az ernyőt. Ez a technológia főleg speciális alakú vagy igényű darabok esetén lehet indokolt.

3. ábra „Katódketrec” [14]

3. ELVÉGZETT KÍSÉRLETEK

Mivel az aktív ernyős plazmanitridálás során alkalmazott BIAS feszültségnek kulcsszerepe lehet a kezelés eredményességében, így a kísérletek során ennek hatását vizsgáltuk.

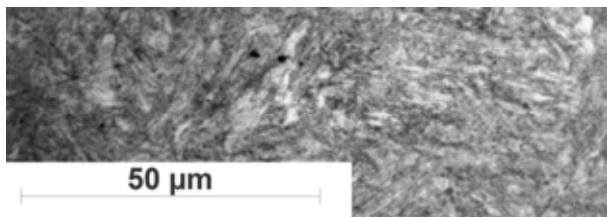
3.1. Felhasznált anyag és alkalmazott technológiák

A kísérletek során a 34CrAlNi7 (W-Nr: 1.8550) nitridálható acélt nitridáltunk (1. táblázat). Bár minden acél nitridálható, a kifejezetten erre a célra kifejlesztett acélok erős nitridképzőket tartalmaznak, amelyek nagyobb maximálisan elérhető keménységet biztosítanak.

1. táblázat 34CrAlNi7 anyagminőség szabványos (MSZ EN 10027-1:1994) kémiai összetétele, tömeg%

C	Si	Mn	P	S	Cr	Mo	Ni
0,3-0,37	≤0,4	0,4-0,7	≤0,025	≤0,035	1,5-1,8	0,15-0,25	0,85-1,15

A nitridálás előtti szövetszerkezetet a 4. ábra mutatja.

4. ábra Alapszövet (N=1000x, marószers: Nital)

Az alapanyag előnemesített állapotú (mért keménység: 300HV_{0,1}). A gyártó (Böhler-Uddeholm Hungary Kft.) által garantált tulajdonság:

- R_m=800-1050N/mm²
- R_{ch}=650 N/mm²

A nitridált próbatest méretei: Ø 50x10mm.

A technológiai paraméterek:

- T=520°C
- t=8h
- p=2mbar
- gázkeverék: N:H=1:3 (bontott ammónia, krakkoló hőmérséklet: 700°C)
- aktív ernyő: Rv 8-12 perforált acéllemez
- U_{erő}=600V
- U_{BIAS}= 70,90,105,125,150 V
- ernyő-felület távolság: 40 mm.

A kísérleteket a Miskolci Egyetem Anyagszerkeztani és Anyagtechnológiai Intézetében található Nitron 10 típusú plazmanitridáló berendezéssel (5. ábra) végeztük. A berendezés gyártója: SC. PLASMATERM SA.

Főbb jellemzők:

- hasznos tér Ø 450 x 1800 mm
- maximális adag: 200 kg
- kisülés tápfeszültség:e 500-1000 V
- névleges teljesítmény: 15kW

5. ábra. Plazmanitridáló berendezés

A nitridálás után a próbatestek ¼ részét vágtuk ki keresztcsiszolat készítéséhez. Mivel a nitridált réteg csi-szoláznál és polírozásánál könnyen lemunkálódhat, így a próbatesteket befogóba helyeztük, egy rézlemez használva a felület megtámasztásaként (6. ábra).

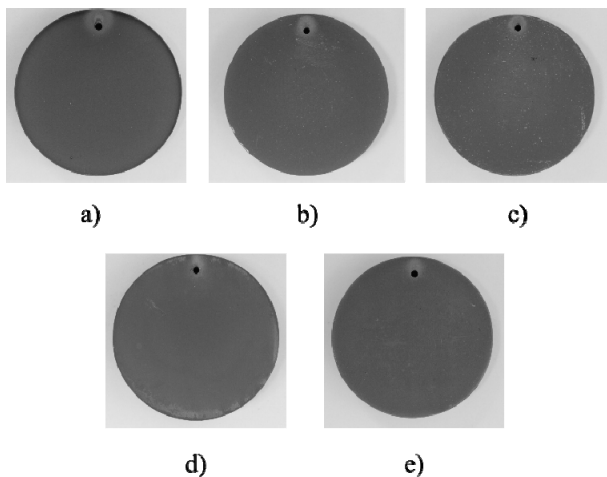

6. ábra Próbatest befogóban

A mikrokeménység mérése során MituToyo mikrokeménység-mérőt, a szövetszerkezet vizsgálatához Ziess Axion Observer D1m inverz mikroszkópot használtunk.

3.2. Felület és felületi keménység

A korábban leírtak alapján fontos jellemző, hogy a kezelés után a felület egyenletes színű volt, élhatás/sarokhatás nem volt megfigyelhető (7. ábra).

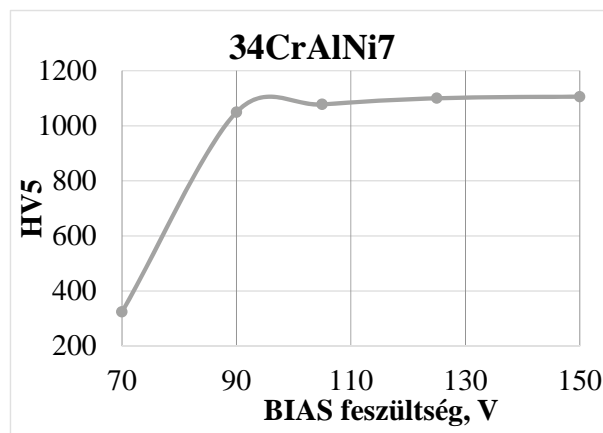

7. ábra Makrofotók

A kialakult réteg egyik fontos jellemzője annak keménysége. Az ipari gyakorlatban elterjedt a felületi keménység mérése is, aminek alkalmazásával kis ron-

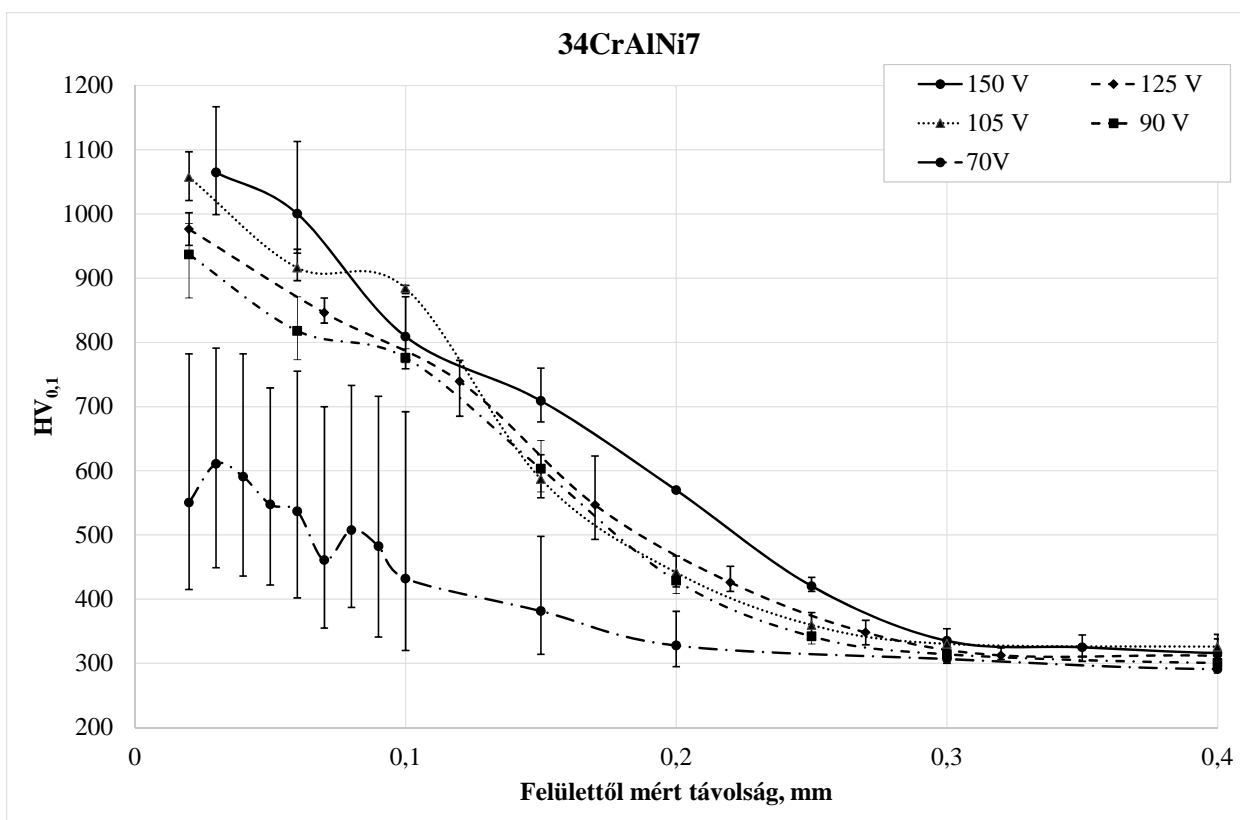
csolás mellett jellemezhető a kialakult réteg. Az eredmények elemzésénél mindig figyelemmel kell lenni arra, hogy a mért érték az egész réteget jellemzi és nem a felületi keménységét.

A három mérés átlagából kapott eredmények láthatók a 8. ábrán.

8. ábra Felületi keménység

A diagram (8. ábra) alapján elmondható, hogy a BIAS feszültség növekedésével nő a felületi keménység, a legnagyobb különbség a 70 és 90V között van.

9. ábra. Keménységprofilok

3.3. Keménységtraverzek

A réteg legelterjedtebb jellemzési módja a keresztcsiszolaton mért keménységtraverz: a 9. ábra 3 mérés-sorozat átlagát mutatja. Az ábra alapján elmondható:

- a nitridálás minden esetben eredményes volt,
- az elérhető maximális keménység több mint 1000 HV_{0,1}, ami szokásos érték az alkalmazott alapanyag esetében,
- a keménységgörbék alakja minden esetben hasonló: közepes meredekséggel érik el az alapkeménységet.

A BIAS feszültség keménységgörbékre gyakorolt hatásával kapcsolatban elmondható:

- a keménységgörbék alakját a BIAS feszültség nem változtatja meg,
- a maximális keménység csökkenése a BIAS feszültség csökkenésével nem egyértelmű,
- az alkalmazott legkisebb BIAS feszültség alkalmazásával jelentősen kisebb maximális keménység érhető el,
- az alkalmazott legkisebb BIAS feszültség értékénél a mérési eredmények szórása rendkívül nagy, így a paraméter alapján értéke már nem alkalmas megfelelő minőségű réteg létrehozására.

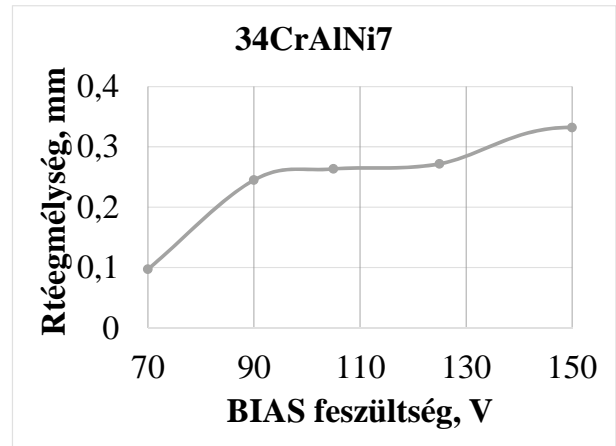
3.4. Rétegmélység

Nitridált alkatrészeknél szabványos eljárás a rétegmélységet az alapkeménységnél 50 HV_{0,1}-el nagyobb keménységű pontnál kijelölni. Kísérleteinknél ez 350 HV_{0,1}. Az ily módon kijelölt effektív rétegmélységet a BIAS feszültség függvényében mutatja a 10. ábra.

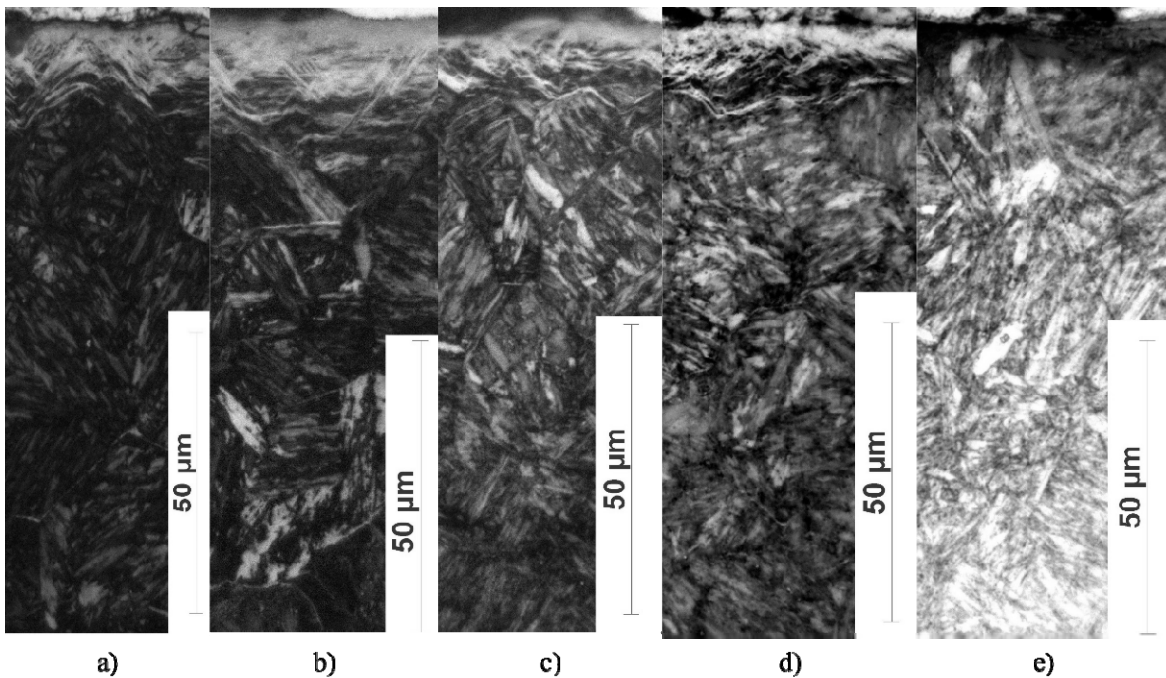
A rétegmélységgel kapcsolatban elmondható:

- a BIAS feszültség növelésével a rétegmélység egyértelműen nő,
- a rétegmélység növekedése a BIAS feszültség növekedésével nem arányos.

A nitridált réteg kopás szempontjából legfontosabb része a közvetlenül a felületen kialakuló vegyületi réteg, amelynek mélysége általában optikai úton maratás után kijelölhető. A kísérletek során használt alapanyag esetében azonban ez nem volt megtehető mivel az összefüggő vegyületi réteg alatt még egy részleges zóna is volt. Ez a jelenség jól megfigyelhető a mikroszkópi képeken, amelyet a 11. ábra mutat.

10. ábra Rétegmélység

11. ábra. Szövetképek (Marószers: Nital, N=1000x)
a) 150 V b) 125 V c) 105 V d) 90 V e) 70 V

4. ÖSSZEFOGLALÁS

Az elvégzett kísérletsorozat célja az aktív ernyős plazmanitridálás BIAS feszültségének rétegszerkezetre gyakorolt hatásának vizsgálata volt a kifejezetten nitridálás céljára kifejlesztett 34CrAlNi7 acélminőség esetében.

Az elvégzett kísérletek alapján a következő megállapítások tehetők:

- a BIAS feszültség növekedése egyértelműen növeli mind a felületi keménységet, mind az elérhető rétegmélységet;
- az alkalmazott paramétertartományban a 70 V BIAS feszültség értéke már nem alkalmas megfelelő egyenletességű és a többi paraméter eredményeként létrejövő rétegmélységgel összevethető nagyságú réteg létrehozására,
- az alkalmazott acélon a vegyületi réteg nem a nitridálásnál szokásos egyenletes összefüggő felületi zónaként jön létre, hanem egy erőteljes átmeneti terület is megfigyelhető.

5. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A cikkben ismertetett kutató munka a TÁMOP-4.2.1.B-10/2/KONV-2010-0001 projekt valamint a TÁMOP-4.2.2/A-11/1-KONV-2012-0029 jelű projekt eredményeire alapozva az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

6. IRODALOMJEGYZÉK

- [1] PYE D.: Practical Nitriding and Ferritic Nitrocarburizing, ASM International, December 1, 2003., ISBN: 978-0871707918
- [2] KRAUSS G.: Heat Treatment and Processing Principles, ASM International, 1997. ISBN: 0-87170-370-X, p. 305-315
- [3] ASM Handbook, Volume 4: Heat Treating, ASM International, ISBN: 978-0-87170-379-8, 1991, p. 880-968.
- [4] TOTTEN G. E., HOWES M. A. H.: Steel Heat Treatment Handbook, 1997, ISBN: 9780824797508
- [5] ZHAO C., LI C.X., DONG H., BELL T.: Study on the active screen plasma nitriding and its nitriding mechanism, Surface & Coatings Technology 201 (2006) 2320–2325
- [6] LI C. X.: Active screen plasma nitriding – an overview, Surface Engineering 2010 Vol. 26, No. 1–2 135-141
- [7] NISHIMOTO A., TOKUDA A., AKAMATSU K.: Effect of Through Cage on Active Screen Plasma Nitriding Properties, Materials Transactions, Vol. 50, No. 5 (2009) pp. 1169 - 1173 Prabhudev, K.H.: Handbook of Heat Treatment of Steels. 2009, Tata McGraw-Hill, ISBN 9780074518311
- [8] LI C. X., GEORGES J., LI X. Y.: Active Screen Plasma Nitriding of Austenitic Stainless Steel, Surface Engineering Volume 18, 2002 - Issue 6, p. 453-457
- [9] LI C. X., BELL T.: Potential of plasma nitriding of polymer for improved hardness and wear resistance, Journal of Materials Processing Technology 168 (2005) p. 219–224
- [10] KAULING A. P., SOARES G. V., FIGUEROA C. A., de OLIVEIRA R. V. B., BAUMVOL I. J.R., GIACOMELLI C., MIOTTI L.: Polypropylene surface modification by active screen plasma nitriding, Proceedings of the 2nd "French-Brazilian-Polymer" FBPOL2008 Conference, Materials Science and Engineering: C, Volume 29, Issue 2, 1 March 2009, p. 363–366
- [11] BURLACOV, I., SPIES H., BIERMANN H., KÖHLER S., THIEN H. L.: Investigation on the active screen plasma nitriding, Conference Proceedings, Nitriding and Nitrocarburising, 29 – 30 April 2010, Aachen, Germany
- [12] AHANGARANI S., MAHBOUBI F., SABOURA A. R.: Effects of various nitriding parameters on active screen plasmanitriding behavior of a low-alloy steel, Vacuum 80 (2006) 1032–1037
- [13] GALLO S. C., DONG H.: On the fundamental mechanisms of active screen plasma nitriding, Vacuum 84 (2010) 321–325
- [14] VENTURINI L. F. R., ARTUSO F. B., LIMBERGERI da F., JAVORSKY C. de S.: Differences on the Nitrided Layer Between Classic Active Screen Plasma Nitriding and Active Screen Plasma Nitriding with a Semispherical Cathodic Cage, IFHTSE 19th Congress, Glasgow, 2011